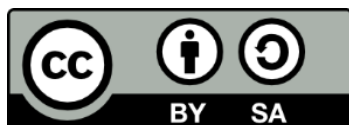

Ψυχοδιαγνωστικά Μέσα

Ενότητα 10: ΨΑ βρεφικής και προσχολικής ηλικίας

Βασιλική Γιαννούλη

Τμήμα Εκπαιδευτικής και Κοινωνικής Πολιτικής

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Πανεπιστήμιο Μακεδονίας» έχει χρηματοδοτήσει μόνο τη αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Τα τεστ για παιδιά προσχολικής ηλικίας έχουν μέτρια εγκυρότητα στην πρόγνωση της μεταγενέστερης απόδοσης στα τεστ νοημοσύνης
- ---ενώ τα τεστ για τα βρέφη δεν έχουν σχεδόν καθόλου προγνωστική εγκυρότητα
- ---τα τεστ που χορηγούνται κατά τη διάρκεια του πρώτου χρόνου ζωής έχουν ανύπαρκτη έως ελάχιστη προγνωστική αξία
- ---τα τεστ βρεφικής ηλικίας παρουσιάζουν κάποια εγκυρότητα στην πρόγνωση του ΔΝ στην προσχολική ηλικία (3-4χρον) αλλά μετά τον 5ο μήνα οι συσχετίσεις παρουσιάζουν πτώση
- ---μετά την ηλικία των 18 μηνών η εγκυρότητα του τεστ νοημοσύνης βελτιώνεται αρκετά

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Υπάρχουν εξαιρέσεις
- ---τα βρεφικά τεστ έχουν μεγαλύτερη προγνωστική αξία όταν αφορούν κλινικούς πληθυσμούς
- ---πιο συγκεκριμένα οι συντελεστές εγκυρότητας της τάξης των .60 και .70 αναφέρονται σε παιδιά που ο αρχικός τους ΔΝ ήταν κάτω από [80] καθώς και σε παιδιά που παρουσιάζουν νευρολογικές διαταραχές –τα τεστ βρεφικής ηλικίας φαίνεται ότι είναι χρήσιμα εργαλεία προς τη διάγνωση της προβληματικής εξέλιξης

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---όταν δεν υφίσταται οργανική παθολογία παράγοντες όπως το μορφωτικό επίπεδο των γονέων παίζουν σημαντικότερο ρόλο στην πρόγνωση του ΔΝ από τα τεστ –μετά τους πρώτους 18 μήνες ζωής η πρόγνωση βελτιώνεται σημαντικά όταν οι τιμές των τεστ συνδυάζονται με τους δείκτες του κοινωνικοοικονομικού επιπέδου της οικογένειας
- ---η έλλειψη συσχέτισης οφείλεται κατά πολλούς στο ότι η νοημοσύνη κατά τη βρεφική περίοδο είναι ποιοτικά διαφορετική από τη νοημοσύνη στην παιδική ηλικία

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ----ο όρος εξελικτικοί μετασχηματισμοί περιγράφει όλες τις αλλαγές που επέρχονται στα αντίστοιχα εξελεγκτικά στάδια των νοητικών ικανοτήτων
- ---μέσα από την αναγνώριση συμπεριφορών που αντιστοιχούν σε αυτά τα εξελεγκτικά στάδια η εννοιολογική και η προγνωστική εγκυρότητα της νοητικής αξιολόγησης της πρώιμης παιδικής ηλικίας μπορούν να μελετηθούν αποτελεσματικά
- ---τα τελευταία χρόνια οι μελετητές της βρεφικής περιόδου έχουν εστιάσει στη βελτίωση της προγνωστικής αξίας των ψυχολογικών τεστ για βρέφη –ένας τρόπος βελτίωσης της προγνωστικής εγκυρότητας είναι μέσα από την παρακολούθηση των εξελεγκτικών τάσεων με την επανάληψη των τεστ σε τακτά χρονικά διαστήματα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---στην Αμερική δημιουργήθηκαν ορισμένα διαμεσολαβητικά αντισταθμιστικά θεραπευτικά προγράμματα προκειμένου να αντισταθμίσουν μερικές κοινωνικές & εκπαιδευτικές ανεπάρκειες
- ---τα πιο γνωστά αλλά αμφιλεγόμενα εκπαιδευτικά προγράμματα που απευθύνονται σε παιδιά προσχολικής ηλικίας ήταν τα προγράμματα Head Start (Stanley 1972)
- ---τα προγράμματα αυτά δημιουργήθηκαν για να βελτιώσουν τη σχολική ετοιμότητα των παιδιών που προέρχονταν από μειονεκτούντα περιβάλλοντα αλλά στην συνέχεια κρίθηκαν ανεπαρκή τόσο ως προς τον τρόπο εφαρμογής όσο και ως προς τον τρόπο εκτίμησης των αποτελεσμάτων τους
- ---η αποτελεσματικότητα αυτών των προγραμμάτων εξαρτάται τόσο από την ποιότητα μεθοδολογικών διαδικασιών αλλά και από την συμβολή των γονέων

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Baley Scales of Infant development = οι κλίμακες αυτές αποτελούν ένα καταξιωμένο εργαλείο αξιολόγησης της βρεφικής περιόδου –επανεκδοση Baley II και καλύπτουν τη χρονική περίοδο από ενός μηνός έως 3,5 χρόνων
- ---αποτελούνται από δύο κλίμακες τη νοητική και την κινητική οι οποίες παρέχουν τυπικές τιμές με μέσο όρο 100 και τυπική απόκλιση 16
- ---η νοητική κλίμακα αποτελείται από ερωτήματα που παρουσιάζονται με σειρά ωριμότητας – τα ερωτήματα αυτά αφορούν τη διάκριση σχημάτων την παράταση προσοχής τη διατήρηση αντικειμένου τη μνήμη την εκμάθηση την ικανότητα επίλυσης προβλημάτων τις λεκτικές ικανότητες και την πρώιμη αφαιρετική ικανότητα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Η κινητική κλίμακα = αποτελείται από ερωτήματα τα οποία καλύπτουν λεπτούς και αδρούς κινητικούς χειρισμούς όπως το κάθισμα την όρθια στάση το πήδημα το περπάτημα και το πιάσιμο
- ---υπάρχει η κλίμακα βαθμολόγησης συμπεριφοράς η οποία αποτελείται από μια ενότητα κλιμάκων βαθμολόγησης για κοινωνικό προσανατολισμό, συναισθηματικό τόνο, προσανατολισμό αντικειμένου, έκταση προσοχής, κατεύθυνση προς έναν στόχο εστίαση ενδιαφερόντων, ενεργητικότητα & αντιπροσωπευτικότητα απόδοσης στο τεστ
- ---στην πράξη η καταχώριση της συμπεριφοράς του βρέφους χρησιμοποιείται σπάνια μολονότι παρέχει χρήσιμες πληροφορίες στην αξιολόγηση βρεφών υψηλού κινδύνου

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---το δείγμα στάθμισης έγινε με βάση τα δημογραφικά στοιχεία του αμερικανικού πληθυσμού σε σχέση με τη φυλή/εθνικότητα, τη γεωγραφική περιοχή και την εκπαίδευση των γονέων [το δείγμα στάθμισης ήταν 1.700 βρέφη από ενός έως 47 μηνών]
- --η χορήγηση του BSID συγκριτικά με άλλα τεστ όπως το Denver Developmental Screening test δεν είναι τόσο απλές & αυτός είναι ο λόγος που δεν χρησιμοποιείται συχνά και δεν αποτελεί διαγνωστικό εργαλείο ρουτίνας
- ---Bayley Scales of Infant and Toddler Development (BSID-III)
=αποτελεί διεξοδική μπαταρία η οποία αποτελείται από 5 κλίμακες που εκτιμούν ελλείμματα στην γνωστική ανάπτυξη στην γλωσσική στην κινητική ικανότητα, στην κοινωνικοσυναισθηματική εξέλιξη και στην προσαρμοστική συμπεριφορά

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---η 3η έκδοση των κλιμάκων της Baley έχει βελτιωθεί συγκριτικά με την προηγούμενη έκδοση ως προς τα εξής =
- Η κλίμακα βαθμολόγησης συμπεριφοράς αντικαταστάθηκε με μια προσαρμοσμένη εκδοχή του Greenspan Social Emotional Growth Chart το οποίο είναι ένα ερωτηματολόγιο διαλογής για βρέφη και μικρά παιδιά
- Ενσωμάτωσε το Parent/primary caregiver form of the Adoptive behavior assessment system
- BSID-III προσφέρει νόρμες με μεσοδιαστήματα των 10 ημερών για βρέφη από 16 ημερών έως 5 μηνών
- Μια άλλη σημαντική βελτίωση στην νέα έκδοση είναι η ενσωμάτωση των αναπτυξιακών τιμών που συμβάλλουν στην κλινική χρησιμότητα του εργαλείου

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- 5. Το υλικό βελτιώθηκε ως προς την ποιότητα των παιχνιδιών και με την επέκταση των ανώτατων και κατώτατων ορίων των υποδοκιμασιών
- Ικανοποιητικές ψυχομετρικές ιδιότητες
- Αξιολόγηση της συμπεριφοράς του παιδιού & της οικογένειας =
- Οι Πολλαπλές μέθοδοι αξιολόγησης της συμπεριφοράς μας παρέχουν μια εναλλακτική πρακτική λύση στις πιο κλασσικές μεθόδους όπως τα ερωτηματολόγια Αυτοαναφοράς & οι προβολικές τεχνικές
- Οι παραδοσιακοί τρόποι αξιολόγησης τείνουν να είναι πολύπλοκοι έμμεσοι, ψυχοδυναμικής κατεύθυνσης και συχνά δεν αποτελούν μέρος της θεραπείας

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- --η μοναδικότητα των μεθόδων αξιολόγησης της συμπεριφοράς αντικατροπτίζεται = α) στην εφαρμογή των πολυμεθοδικών τεχνικών, β) στην ευέλικτη χρήση ανάλογων μεθόδων μέσα από ένα μοντέλο λήψης αποφάσεων γ) στην έμφαση & στη χρήση εργαλείων αξιολόγησης των οποίων το περιεχόμενο αντιπροσωπεύει ένα δείγμα των συμπεριφορών ή ένα δείγμα γνωστικών και συναισθηματικών παραγόντων & Δ) στη χρήση εργαλείων αξιολόγησης και μετρήσεων που μπορούν να χρησιμοποιηθούν επανειλημμένα μέσα σε τακτά χρονικά διαστήματα
- -----
- Η επιλογή των μεθόδων συνδυάζει την ποσότητα των δεδομένων της αξιολόγησης με την ποιότητα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---η επιλογή αυτή εξαρτάται από παράγοντες όπως είναι ο σκοπός της αξιολόγησης, η φύση της προβληματικής συμπεριφοράς, τα χαρακτηριστικά του συγκεκριμένου παιδιού, τα χαρακτηριστικά της οικογένειας, το πλαίσιο αξιολόγησης, τα χαρακτηριστικά του εξεταστή & τα χαρακτηριστικά της μεθόδου
- ---οι σύγχρονες τεχνικές αξιολόγησης της συμπεριφοράς συνήθως περιλαμβάνουν παρατηρήσεις συμπεριφοράς, συνεντεύξεις ερωματολόγια της συμπεριφοράς, κλίμακες κατάταξης γονέων αδελφών δασκάλων φυσιολογικές και βιολογικές αξιολογήσεις
- ---οι γονείς κατ' ανάγκη είναι η πιο σημαντική πηγή πληροφόρησης στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς του παιδιού, ακολουθούν οι εκπαιδευτικοί & το ίδιο το παιδί

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Κατάλογοι αξιολόγησης συμπεριφοράς
- Child Behavior Checklist (CBCL) =καλύπτει ηλικίες 6-18 χρόνων –αποτελείται από την κλίμακα κοινωνικής ικανότητας & κλίμακα προβληματικής συμπεριφοράς
- ---η κλίμακα κοινωνικής ικανότητας καλύπτει 7 κατηγορίες πληροφόρησης = αθλητικά, ασχολίες & δραστηριότητες, όμιλοι & οργανώσεις, νοικοκυριό, φιλίες, σχολική εκπαίδευση
- ---η κλίμακα κοινωνικής ικανότητας δίνει τιμές για 3 παράγοντες =δραστηριότητες, κοινωνική ανάμειξη και σχολική επίδοση
- ---η κλίμακα της προβληματικής συμπεριφοράς καλύπτει τα προβλήματα που αφορούν τη συμπεριφορά καθώς επίσης και τα συναισθηματικά & σωματικά προβλήματα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Το εγχειρίδιο περιλαμβάνει διαφορετικές παραγοντικές τιμές και προφίλ συμπεριφοράς του παιδιού για 4 ηλικιακά διαστήματα
- ---οι τιμές αναφέρονται σε 9 κλίμακες ψυχοπαθολογίας = σχιζοειδής, αγχώδης, θλιμμένος ακοινώνητος, ψυχαναγκαστικός με σωματικά συμπτώματα, κοινωνική απομόνωση υπερκινητικός, επιθετικός, παραπτωματικός
- Conners = η πιο γνωστή κλίμακα αξιολόγησης της διαταραχής προσοχής –η κλίμακα γονέων καλύπτει 3-17 χρόνων (Conners Parent Rating Scale-revised CPRS-R) δίνονται τιμές για παραγοντικές κλίμακες = προβλήματα συμπεριφοράς, μάθησης, ψυχοσωματικά, προβλήματα παρορμητικότητας-υπερκινητικότητα και άγχος

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Το Conners αξιολογεί την διάσπαση προσοχής, αλλά και την ανταπόκριση τους στην θεραπεία
- ---έχουμε δύο άλλες μορφές = Conners teacher rating scale-revised, (4-12 ετών) δίνει 6 παραγοντικές τιμές = υπερκινητικότητα, πρόβλημα συμπεριφοράς, συναισθηματικός, συναισθηματικός, υπερεπιεικής αγχώδης-παθητικός ακοινωνήτος και ονειροπόληση/παρακολούθηση
- Υπάρχουν ερωτηματολόγια τα οποία συμπληρώνουν οι γονείς και αφορούν τη δική τους συμπεριφορά τους τρόπους πειθαρχίας, τις αντιλήψεις τους, τα δικά τους συναισθήματα για ορισμένα θέματα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Τα ερωτηματολόγια αυτά αφορούν =
- Τις στάσεις τους για τα παιδιά & την ανατροφή τους (parent attitude research instrument –Schaefer & Bell, 1958; Belief scale Bristol 1983)
- Την ικανοποίηση που αντλούν από τη/τον σύζυγο, τη σχέση γονέα παιδιού την εφαρμογή πειθαρχίας εντός οικογένειας και τον έλεγχο που ασκούν οι γονείς (parent satisfaction scale –Guildubaldi & Cleminshaw, 1985; Satisfaction with parenting scale –Crnic & Greeberg, 1983)
- Την αυτοεκτίμηση των γονέων σε σχέση με την ικανοποίηση που αντλούν από τον γονεϊκό ρόλο και την αποτελεσματικότητά τους ως γονείς (parent sense of competence scale –Gibaud & Wallston 1978 self perceptions of the parental role –MacPhee et al., 1984)

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- 4. Τις προσδοκίες τους σε σχέση με την εξέλιξη και τις μελλοντικές συμπεριφορές του παιδιού (parent opinion survey –azar et al. 1984; Child Development questionnaire – Mash & Johnston 1980)
- 5. Την ικανότητα επίλυσης των προβλημάτων που αφορούν καθημερινές συμπεριφορές του παιδιού καθώς και τις συνθήκες διαπαιδαγώγησης (parent problem solving instrument –Wasik et al., 1980)
- 6. Την ενσυναίσθηση γενικά και ειδικότερα σε σχέση με τον ρόλο τους ως γονέων
- 7. Τη συναισθηματική αναγνώριση (Kropp & Haynes, 1987)

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Υπάρχουν πληθώρα ερωτηματολογίων αυτοαναφοράς για παιδιά τα οποία χρησιμοποιούνται συχνά ως μέρος της κλινικής αξιολόγησης και ειδικότερα της αξιολόγησης της συμπεριφοράς του παιδιού –το περιεχόμενο αυτών των ερωτηματολογίων ποικίλλει ανάλογα με την ηλικία του παιδιού και καλύπτει τομείς όπως διαστάσεις προσωπικότητας κοινωνικές σχέσεις και διεκδικητικότητα αυτοεκτίμηση και εικόνα εαυτού, άγχος , κατάθλιψη και επιθετικότητα
- Children's personality questionnaire (Porter & Cattell 1975); California psychological inventory (Gough 1957; 1987); State-Trait anxiety inventory for children (Spielberger 1973); Revised Children's Manifest Anxiety scale (Reynolds & Richmond, 1987); CDI (Kovacs 1981)

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Ερωτηματολόγιο το οποίο το παιδί συμπληρώνει & αφορά τη σχέση με τους γονείς –Parent Perception Inventory (Hazzart et al. 1981)
- ---το παιδί βαθμολογεί τον κάθε γονέα χωριστά στα ίδια τα ερωτήματα –τα οποία παρουσιάζονται γραπτά για τα μεγαλύτερα παιδιά, με εικόνες για τα μικρότερα (φιαλίδια με διαφορετική ποσότητα υγρού το καθένα χωριστά) και είναι 36
- ---η ποσότητα υγρού στο καθένα φιαλίδιο αντιστοιχεί στις απαντήσεις «ποτέ», «λίγο», «μερικές φορές», «συχνά», «πολλές φορές»
- ---υπάρχουν 4 υποκλίμακες = θετική αντίληψη, αρνητική αντίληψη

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---το CDI αξιολογεί καταθλιπτικά συμπτώματα σε παιδιά ηλικίας 6-17 χρόνων & αποτελείται από 27 ερωτήματα –κάθε ερώτημα βαθμολογείται σε μία κλίμακα διαβάθμισης 0,1,2
- Το CDI είναι απλό σε χορήγηση & διαρκεί 10' –σταθμίστηκε σε παιδιά ηλικίας 6-17
- ---το internalising symptoms scale for children = αξιολογεί τα εσωτερικευμένα προβλήματα καθώς και το θεωρητικό/αρνητικό συναίσθημα σε παιδιά 8-12 ετών –είναι το μοναδικό εργαλείο το οποίο αξιολογεί τα εσωτερικευμένα συμπτώματα και το συναίσθημα και θεωρείται ότι διευκολύνει τη διάκριση και παρατήρηση αγχωδών παιδιών -

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---ο Kazdin κατέγραψε 3 γενικές ομάδες κωδίκων συμπεριφοράς οι οποίοι είναι δυνατόν να χρησιμοποιηθούν για άμεση παρατήρηση της παιδικής κατάθλιψης
- ---κοινωνική δραστηριότητα =ομιλία παιχνίδι συμμετοχή σε ομαδική δραστηριότητα
- ---μοναχική συμπεριφορά = παίζει μόνος του, έχει ακαδημαϊκή απασχόληση, τακτοποίηση του δωματίου του περιποίηση
- ---συναισθηματικές εκφράσεις =χαμόγελα, συνοφρυώνεται καβγαδίζει, παραπονιέται

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---τα ερωτηματολόγια του Reynolds αξιολογούν το άγχος και την κατάθλιψη σε διαφορετικές ηλικίες =
- Revised children's manifest anxiety scale για παιδιά ηλικίας 6-17 ετών αποτελείται από 37 ερωτήματα που απαντώνται με ΝΑΙ-ΌΧΙ και κατασκευάστηκε για την αξιολόγηση του trait anxiety –η βαθμολόγηση γίνεται με βάση την υποκλίμακα του οργανικού άγχους και την υποκλίμακα ψεύδους
- Reynolds Child Depression Scale =είναι ένα ερωτηματολόγιο που αξιολογεί κλίμακα 4 σημείων διαβάθμισης ξεκινώντας από το σχεδόν ποτέ καταλήγοντας στο πάντα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Analogue Behavioral Assessment ABA = ορίζεται ως η μέτρηση της συμπεριφοράς του ατόμου σε τεχνητές συνθήκες δηλ. επινοημένες με τέτοιο τρόπο ώστε να είναι ανάλογες με τις συνθήκες του φυσικού του περιβάλλοντος
- ---το είδος της αξιολόγησης περιλαμβάνει τεστ δραματοποίησης κοινωνικών δεξιοτήτων τεστ αποφυγής συμπεριφοράς, συνομιλίες μεταξύ ζευγαριών ή μεταξύ εφήβων και γονέων παρατήρηση αλληλεπίδρασης γονέα-παιδιού κατά τη διάρκεια καθορισμένων καθηκόντων, παρατήρηση της απόδοσης μιας ακαδημαϊκής άσκησης
- ---οι τεχνικές αυτές διαφέρουν ως προς τις οδηγίες τους τα ερεθίσματα και τον τρόπο παρουσίασης τους

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- τα δείγματα συμπεριφοράς που αξιολογούνται καθώς και τη μέθοδο βαθμολόγησης τους
- ---η μέθοδος της παρατήρησης συχνά εφαρμόζεται στην αξιολόγηση της προβληματικής συμπεριφοράς των παιδιών –τέτοια προβλήματα μπορεί να είναι παιδικοί φόβοι και άγχη διαταραχές της διάσπασης προσοχής και αφορούν το διάστημα 2-13 ετών
- ---η δοκιμασία αποφυγής της συμπεριφοράς (behavior avoidance tests BAT) ενώ αρχικά εφαρμοζόταν σε ενήλικες από το 1960 εφαρμόζεται και σε παιδιά –οι τιμές του BAT εκφράζουν μετρήσεις αποφυγής όπως ο βαθμός εγγύτητας προς το φοβικό αντικείμενο, το άγγιγμα ή ο χειρισμός του φοβικού ερεθίσματος ο χρόνος μαζί με το φοβικό αντικείμενο

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Τα συμπεράσματα που προκύπτουν από την εφαρμογή των μεθόδων παρατήρησης είναι ότι =
- Α) οι δομημένες μορφές παρατήρησης δεν χρησιμοποιούνται με συστηματικό τρόπο ούτε στην έρευνα ούτε σε κλινικά πλαίσια & β) οι αναλογικές αξιολογήσεις παραμένουν μέχρι σήμερα ψυχομετρικά υπανάπτυκτες –πηγές τυχαίου σφάλματος στην αξιολόγηση της συμπεριφοράς μπορεί να επηρεάσουν την εγκυρότητα των μεθόδων παρατήρησης =περιλαμβάνουν= τα δείγματα συμπεριφοράς και τον τρόπο που αξιολογούνται & την ικανότητα του ατόμου να εκδραματίσει έναν ρόλο, τα κίνητρα συμμετοχής του, την ικανότητα να κατανοήσει τον σκοπό της αξιολόγησης & την συνεργασία του με τον εξεταστή

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Αξιολόγηση εξωτερικευμένων προβλημάτων = οι πιο γνωστές εξωτερικευμένες διαταραχές είναι =οι επιθετικές διαταραχές συμπεριφοράς & η Διαταραχή Ελλειμματικής Προσοχής /& Υπερκινητικότητας
- ---οι κλίμακες συμπεριφοράς που αξιολογούν την ΔΕΠ είναι πιο εξειδικευμένες και εμπεριέχουν περισσότερα ερωτήματα που αφορούν τη συγκεκριμένη διαταραχή –μία από τις πιο σύγχρονες είναι ADHD-Symptoms Rating Scale, Holland 2001 =αποτελείται από 56 ερωτήματα και αξιολογεί τα χαρακτηριστικά της διαταραχής σύμφωνα με το DSM-IV παιδιών ηλικίας 6-12 χρόνων & συμπληρώνεται είτε από γονείς είτε από δασκάλους

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Μία άλλη δοκιμασία αξιολόγησης της ADHD Attention Deficit Disorders Evaluation Scale-3rd Edition (ADDES-3) (McCarney & Arnaud, 2004)=η δοκιμασία αυτή διαφέρει από άλλες καθώς περιλαμβάνει ορισμένα εργαλεία που αξιολογούν τη συγκεκριμένη παθολογία –έχει επανασταθμιστεί το 1995 προκειμένου τα ερωτήματα να εναρμονιστούν με τα διαγνωστικά κριτήρια του DSM-IV
- Υπάρχουν 2 εκδόσεις του ADDES-3 =α) η μία αποτελείται από 46 ερωτήματα & συμπληρώνεται από τους γονείς & η β) αποτελείται από 60 ερωτήματα & συμπληρώνεται από δασκάλους
- ---τα ερωτήματα και των δύο εκδοχών εκφράζουν συμπεριφορές χαρακτηριστικές της ΔΕΠ/Υ (14-18 ετών)

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Οι εξωτερικευμένες διαταραχές της προσωπικότητας μπορούν επίσης να αξιολογηθούν & μέσα από ορισμένα ερωτηματολόγια συμπεριφοράς – τα πιο διαδεδομένα & τα πιο αντιπροσωπευτικά είναι = Adolescent Psychopathology Scale, Child and Adolescent Self Report Forms of the Behavior Assessment System for Children, MMPI-A & Personality Inventory for Youth – το APS, MMPI-A, PIY μπορούν να χαρακτηριστούν ως μέθοδοι αξιολόγησης που όμως μπορούν να συνεισφέρουν στην πρόγνωση της ψυχοπαθολογίας
- ---ο Quay κατέληξε σε 3 βασικές διαστάσεις που χαρακτηρίζουν τα εξωτερικευμένα προβλήματα =

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Αντικοινωνική επιθετική διαταραχή συμπεριφοράς

Επιθετική συμπεριφορά ανυπακοή & προκλητική συμπεριφορά, νευρικά Ξεσπάσματα, καταστροφική συμπεριφορά, αυθάδης συμπεριφορά ή αγενής μη συνεργάσιμος, επιζητά την προσοχή, κυριαρχική απειλητική Συμπεριφορά, απαιτητική/διαταρακτική συμπεριφορά, θορυβώδης και απότομος, ευάξεπτος & εκρηκτικός, αρνητισμός, Ανησυχία & υπερκινητικότητα, ανεντιμότητα & αναξιοπιστία

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Κοινωνικοποιημένη επιθετική διαταραχή συμπεριφοράς

**Κακές παρέες, φυγή από το σχολείο και το σπίτι, μέλος συμμοριών,
Κλέβει σε συνεργασία με άλλους ή κλέβει από το σπίτι του,
Ψεύδεται και εξαπατά, ξενυχτάει, πιστός σε παραβατικούς φίλους**

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ΔΕΠΥ =

Ελλειμματική προσοχή, ονειροπόληση, αδεξιότητα, βλέμμα κενό και ανήσυχο, παθητικότητα & έλλειψη πρωτοβουλίας, νευρικότητα, Αδυναμία ολοκλήρωσης καθηκόντων, νωθρότητα και υπνηλία, Παρορμητισμός, περιορισμένα ενδιαφέροντα, ανία, υπερκινητικότητα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Ο Quay κατέληξε σε δύο βασικές διαστάσεις που χαρακτηρίζουν τα εσωτερικευμένα προβλήματα =
- Α) άγχος-απόσυρση-δυσφορία, β) σχιζοειδής-απαθής

Αγχώδης φοβισμένος
Ντροπαλός συνεσταλμένος
Θλιμμένος στενοχωρημένος,
Διαταραγμένος,
Υπερευαίσθητος
πληγώνεται εύκολα
Με αίσθημα μειονεξίας
Σεμνότυφος μαζεμένος
Δεν έχει εμπιστοσύνη στον
Εαυτό του, εύθικτος,
Κλαίει συχνά, απόμακρος,
ανησυχεί

Δεν μιλά
Αποσυρμένος
Ντροπαλός άτολμος
Ψυχρός απαθής
Περιορισμένα ενδιαφέροντα
Θλιμμένος
Άδειο βλέμμα
Αμήχανος
Μυστικοπαθής
Θέλει να μένει μόνος του

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Σύμφωνα με το DSM-IV οι βασικές διαγνωστικές κατηγορίες των εσωτερικευμένων διαταραχών είναι =
- Διαταραχές διάθεσης

Μείζων καταθλιπτική διαταραχή, δυσθυμική διαταραχή,
Καταθλιπτική διαταραχή, διαταραχές διπολική 1 και 2
Κυκλοθυμική διαταραχή, διαταραχή διάθεσης
ιατρικών προβλημάτων

- Αγχώδεις Διαταραχές

Δ πανικού ανευ αγοροφοβίας, Δ πανικού με Α, αγοροφοβία
Χωρίς ιστορικό κρίσης πανικού, συγκεκριμένη φοβία,
Ψυχαναγκαστική Δ, μετατραυματικό άγχος, οξεία Δ άγχους,
Δ γενικευμένου άγχους εξαιτίας ιατρικών προβλημάτων

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Δ βρεφικής & παιδικής ηλικίας & της εφηβείας

Δ άγχους αποχωρισμού
Επιλεκτική αλαλία
Σωματόμορφες Δ
Δ σωματοποίησης
Διαταραχή πόνου
υποχονδρίαση

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Η συνεργατική θεραπευτική αξιολόγηση CTA είναι ένα συνδυασμός αξιολόγησης & θεραπείας υπο την καθοδήγηση του θεραπευτή
- ---το μοντέλο αυτό δημιουργήθηκε προκειμένου να βελτιώσει τη χρησιμότητα της ψυχολογικής αξιολόγησης & του feedback μετατρέποντας την αξιολόγηση σε μια ψυχοθεραπευτική προσπάθεια
- ---υποστηρίζεται η σημασία των κινήτρων μεταξύ υποκειμένου και θεραπευτή καθώς και η συμμετοχή των γονέων στην αξιολόγηση του παιδιού τους στην προσπάθεια ουσιαστικών αλλαγών-
- ---οδηγεί σε νέους τρόπους κατανόησης και αντιμετώπισης ενδο-οικογενειακών προβλημάτων

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---το αυτό μοντέλο περιέχει αξίες = όπως η συνεργασία, η ταπεινοφροσύνη, ο σεβασμός, και η συμπόνια
- ---στην θεραπευτική αξιολόγηση τα τεστ δεν αντιμετωπίζονται ως δείκτες κάποιας αντικειμενικής αλήθειας για τον θεραπευόμενο – αντίθετα θεωρούνται ως τρόποι μεγεθυντικής ενσυναίσθησης
- ---η θεραπευτική αξιολόγηση με παιδιά TA-C = περιλαμβάνει 8 -10 συνεδρίες σε ένα διάστημα 2- 3 μηνών τόσο οι συνεντεύξεις όσο και η αξιολόγηση τοποθετούν τους γονείς και το παιδί πίσω από ένα καθρέπτη μιας όψεως – ιδιαίτερης σημασίας είναι η παρουσίαση των γονέων κατά την διάρκεια της ψυχολογικής αξιολόγησης το παιδιού τους

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Η μπαταρία αξιολόγησης της σύγκρουσης = conflict analysis battery = είναι διαγνωστικό θεραπευτικό εργαλείο αυτό-αξιολόγησης που βασίζεται στην τυπική θεωρία συμπεριφοράς –η οποία αντιλαμβάνεται το ασυνείδητο ως ένα μηχανισμό επίλυσης συγκρούσεων – η σύγκρουση ορίζεται στη ρευστική της διάσταση ως κατάσταση παθητικότητας, ανταγωνισμού & αποξένωσης, η επίλυση επομένως είναι μια κατάσταση που ορίζεται βάσει των αντίστοιχων εναλλακτικών =ενεργητικότητα, συνεργασία, και αμοιβαίος σεβασμός και ολοκληρώνεται μέσω μιας αλληλουχίας έξι σημείων – στρεσ, απάντηση, άγχος, άμυνα, αντιστροφή, συλλαβισμός

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Η μπαταρία ανάλυσης της σύγκρουσης εξετάζει λοιπόν τη διεργασία επίλυσης της σύγκρουσης –αποτελείται από την κλίμακα αξιολόγησης του τρόπου σχετίζεσθαι ένα ερωτηματολόγιο που αποσκοπεί στην αξιολόγηση του τρόπου με τον οποίο το άτομο σχετίζεται με τους άλλους καθώς και από μια σειρά προβολικών τεχνικών =
- Το τεστ της διαφανούς μάσκας (δημιουργεί 3 μάσκες)
- Τα ποτρέτα μπαλονιών & Ιστορία (το άτομο σχεδιάζει τα μέλη της οικογένειας του με τη μορφή μπαλονιών)
- Το τεστ των συγκρουσιακών αναμνήσεων όπου αποκαλύπτεται μια συγκρουσιακή παιδική ανάμνηση
- Το τεστ της δημιουργίας μεταφορών (όπου το άτομο δημιουργεί δύο μορφές κι αναπτύσσει έναν διάλογο μεταξύ τους)
- Την ανάλυση ονείρου
- Το τεστ σπίτι δένδρο-άνθρωπος, το τεστ μουντζούρα

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Το ενδιαφέρον για τα θετικά στοιχεία της ψυχικής λειτουργίας έχει κερδίσει την αυξανόμενη προσοχή των ειδικών τις τελευταίες δεκαετίες κάτι που αποδίδεται στο κίνημα της θετικής ψυχολογίας (positive psychology Seligman & Csikszentmihalyi, 2000)
- ---το κίνημα αυτό καλεί τους ψυχολόγους να εστιάζουν στα βασικά και σημαντικά προσδιοριστικά στοιχεία μιας θετικής λειτουργίας
- ---οι Scheir & Carver (1993) προτείνουν ότι η θετική σκέψη είναι στο επίκεντρο της εμπιστοσύνης των ατόμων στο μέλλον
- ---Οι Kozma Stine & Stones (2000) περιγράφουν την θετικότητα ως μια γενική προδιάθεση του υποκειμενικού αισθήματος της ευεξίας –αίσθημα που ευθύνεται =

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- -----για τη σταθερότητα της ευτυχίας-----
- Οι Caprara et al. (2010) μελέτησαν τις ομοιότητες μεταξύ αυτοεκτίμησης ικανοποίησης από τη ζωή και αισιοδοξίας –οι έννοιες αυτές έχουν υψηλή συσχέτιση και αντανακλούν πτυχές της προσωπικής ευεξίας όπως την υγεία, την επαγγελματική επιτυχία και τις θετικές διαπροσωπικές σχέσεις (Baumeister et al., 2003)
- ---η αξιολόγηση των θετικών στοιχείων γίνεται από την κλίμακα θετικότητας (P) προκειμένου να αξιολογηθεί ποσοτικά η τάση του ατόμου να βλέπει και να αντιμετωπίζει τις δυσκολίες ή τις αντιξοότητες της ζωής με ένα θετικό τρόπο
- ---η κλίμακα P αποτελείται από 8 ερωτήματα που βασίζονται σε έννοιες της αυτοεκτίμησης

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- της ικανοποίησης από τη ζωή και της αισιοδοξίας
- ---πιο συγκεκριμένα οι Levak et al. (2011) περιγράφουν κατά πόσο η θεραπευτική παρέμβαση και το feedback μπορούν να βελτιωθούν λαμβάνοντας υπόψη 3 προσφορές από τη θετική ψυχολογία
- η συμπεριφορά μπορεί να θεωρηθεί εν δυνάμει προσαρμοστική και οι παραδοσιακά παθολογικές συμπεριφορές μπορούν να επαναπροσδιοριστούν ως απλές αντιδράσεις σε δύσκολες ή αγχογόνες καταστάσεις
- το θεραπευτικό feedback είναι μη επικριτικό και γεμάτο ενσυναίσθηση από την πλευρά του θεραπευτή
- το θεραπευτικό feedback υπογραμμίζει την αυτοεκτίμηση και την αντοχή που αποκτώνται μέσα από την αυτοεπίγνωση

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ----στην Ελλάδα υπάρχει από το 1998 η Ελληνική Εταιρεία Θετικής Ψυχολογίας με πρόεδρο τον κ. Σταλικά (εισαγωγή στην θετική Ψ, 2011)
- ---οι στόχοι της ΕΕΘΨ είναι οι εξής =
- η συμβολή στη γνώση (μελέτη των μηχανισμών λειτουργίας & αρχών της ΘΨ)
- ---αξιοποίηση των αρχών της θετικής Ψ στη μελέτη για την υποστήριξη της ανθρώπινης ανάπτυξης και ευημερίας
- ---ο προσδιορισμός, η βελτίωση και η ενδυνάμωση χαρακτηριστικών ποιοτήτων και διαδικασιών που συμβάλλουν την ευημερία ατόμων ομάδων και οργανισμών

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- η συμβολή στην έρευνα
- ---η ανάπτυξη & στάθμιση εργαλείων μέτρησης & καταγραφής προσωπικών χαρακτηριστικών, συμπεριφορών και γενικότερα άλλων φαινομένων που σχετίζονται με την θετική ψυχολογία (μέχρι σήμερα έχουν δημιουργηθεί & σταθμιστεί 20 εργαλεία τα οποία χρησιμοποιούνται από ειδικούς ΨΥ)
- ----η ανάπτυξη τεχνογνωσίας για την εφαρμογή Θετικής Ψ
- η ευαισθητοποίηση και εκπαίδευση
- ---η ενημέρωση & εκπαίδευση του ευρύτερου κοινού των επαγγελματιών των επιστημόνων των οργανισμών για τις εφαρμογές & εξελίξεις στην ΘΨ –ο σχεδιασμός & υλοποίηση ερευνητικών εκπαιδευτικών ενημερωτικών δράσεων

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---για τη διαπολιτισμική μελέτη θετικής Ψ - κλίμακα Ελπίδας που είναι διαδεδομένη αξιολογεί την ελπίδα και έχει χρησιμοποιηθεί σε διαφορετικούς πληθυσμούς, ομάδες ή εθνότητες
- ---η ελπίδα βρέθηκε να συνδέεται με την κοινωνική προσαρμοστικότητα των Μεξικανών μεταναστών, τη φυλετική και πολιτισμική ταυτότητα των εβραιοπαίδων και την προφύλαξη στις σεξουαλικές επαφές των ομοφυλόφιλων ανδρών
- ---το υποκείμενο αίσθημα ευεξίας έχει ερευνηθεί περισσότερο (Diener & Suh, 2000) –World Values Study Group –διαφορές βρέθηκαν σε επίπεδου ατομισμού, κολεκτιβισμού

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Η θεωρία της ποιότητας της ζωής (Quality of Life QOL) έχει τις ρίζες της στο θεωρητικό μοντέλο της αυτοολοκλήρωσης – η αντίληψη της καλής ζωής είναι συνδεδεμένη με την κουλτούρα του ατόμου
- ---για τα άτομα του δυτικού κόσμου καλή και επιτυχημένη ζωή θεωρείται η απόκτηση της ευτυχίας η ικανοποίηση των αναγκών η κοινωνική και η επαγγελματική καταξίωση και η απόκτηση υλικών αγαθών
- ---η θεωρία της ποιότητας ζωής θεωρεί ότι υπάρχουν 3 είδη ποιότητας ζωής =\
- A) η υποκειμενική ποιότητα ζωής –το άτομο αξιολογεί από μόνο του την ποιότητα της ζωής του

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Β) η υπαρξιακή ποιότητα ζωής –σύμφωνα με αυτό το είδος το άτομο έχει μια άλλη πιο βαθιά φύση την οποία οφείλει να σεβαστεί και στην οποία οφείλει να προσαρμοστεί όπως η ικανοποίηση θρησκευτικών ή πνευματικών αξιών και εθίμων
- Γ) η αντικειμενική ποιότητα ζωής –σύμφωνα με αυτό το είδος της ζωής το άτομο θεωρεί ποιοτικό ή καλό ότι συνάδει με το κοινωνικό σύνολο –προσαρμογή στον τρόπο ζωής της κουλτούρας ή της κοινωνικής ομάδας
- ---η ποιότητα ζωής αξιολογείται από το Quality of Life QOL & υποκειμενικό αίσθημα ευεξίας Subjective Well Being SWB ---

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Η συναισθηματική ευεξία είναι μια συγκεκριμένη διάσταση =ομολογημένη ευτυχία και ικανοποίηση από τη ζωή και την ισορροπία μεταξύ θετικών και αρνητικών συναισθημάτων
- ---κλίμακες που αξιολογούν την ποιότητα ζωής
- Το QLQ αξιολογεί τη σχέση μεταξύ της ποιότητας της ζωής του ατόμου και άλλες συμπεριφορές όπως φυσική και ψυχική υγεία ή η χρήση ουσιών – τα αποτελέσματα υπογραμμίζουν περιοχές της ζωής του ατόμου που πιθανόν να χρειάζονται αλλαγή
- ---το QLQ (Evans & Cope 1989) αποτελείται από 5 βασικούς τομείς και 16 κλίμακες

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Οι 5 βασικοί τομείς είναι =
- Γενικό αίσθημα ευεξίας
- διαπροσωπικές σχέσεις
- οργανωτική δραστηριότητα
- Επαγγελματική δραστηριότητα
- Χαλάρωση και τρόπος ψυχαγωγίας
- Υποκλίμακες
- Υλιστικό αίσθημα ευεξίας
- σωματικό αίσθημα ευεξίας
- προσωπική ανάπτυξη
- Συζυγικές σχέσεις
- Σχέσεις γονέα-παιδιού

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ευρύτερες οικογενειακές σχέσεις
- εξωοικογενειακές σχέσεις
- αλτρουιστική συμπεριφορά
- Πολιτική συμπεριφορά
- εργασιακά χαρακτηριστικά
- Επαγγελματικές σχέσεις
- εργασιακή ικανοποίηση
- δημιουργική αισθητική συμπεριφορά
- αθλητική δραστηριότητα
- συμπεριφορά κατά τη διάρκεια των διακοπών
- κοινωνική αποδοχή

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- Quality of Life Inventory (Frisch 1994) = βασίζεται στη θεωρία ότι το αίσθημα ικανοποίησης από τη ζωή είναι αποτέλεσμα της αντίφασης μεταξύ αυτών που το άτομο κατέχει και αυτών που θα επιθυμούσε σε αξιοσημείωτους τομείς της ζωής
- ---το μοντέλο της ποιότητας ζωής υποθέτει ότι υπάρχουν 4 στοιχεία που υποστηρίζουν το αίσθημα της ικανοποίησης σε 16 περιοχές ικανοποίησης
- ---τα στοιχεία αυτά είναι οι αντικειμενικές συνθήκες οι στάσεις απέναντι στις συνθήκες του άλλου, τα κριτήρια εκτίμησης της κατάστασης του άλλου, και η σημασία που αποδίδουμε σε έναν τομέα της ζωής
- ---χρησιμοποιούνται στην ερμηνεία των αποτελεσμάτων και προτείνουν θεραπευτικές προσεγγίσεις

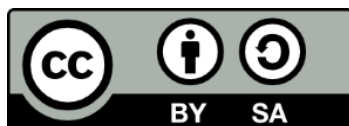
ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---οι εξεταζόμενοι απαντούν με βάση μία κλίμακα έξι βαθμίδων από +3 έως -3 της οποίας όμως οι επιλογές δεν είναι διατυπωμένες με σαφήνεια π.χ. η διαφορά μεταξύ του «λίγο ικανοποιημένος» και του «λίγο ανικανοποίητος» μπορεί να μην είναι ευδιάκριτη
- ---μετα από την κατάταξη της ικανοποίησης ο εξεταζόμενος υποδεικνύει τη σχετική σημασία (0, 1, 2) που αποδίδει στην συγκεκριμένη περιοχή
- Ερωτηματολόγια που αξιολογούν την ποιότητα της συζυγικής σχέσης

ΨΑ βρεφικής & προσχολικής ηλικίας

- ---the relationship closeness Inventory (3 κλίμακες,
- θεωρεί την έννοια της εγγύτητας ως αλληλεξάρτηση, η συχνότητα με την οποία το ένα άτομο επιδρά σε ένα άλλο, τις διαφορετικές δραστηριότητες μέσα από τις οποίες ένα άτομο επιδρά στο άλλο και τέλος την ισχύ της επίδρασης)
- ---Inclusion of other in the self scale

Τέλος Ενότητας

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

